

OPINIA ACADEMICIANULUI SILVIU BEREJAN

În afară de cercetarea propriu-zisă atît în ceea ce privește lingvistica generală (mai ales semantica), cît și în ceea ce privește gramatica, unde acad. Silviu Berejan s-a afirmat plener, despre care s-a vorbit și s-a scris pe larg în materialele omagiale precedente, în ultimele două decenii activitatea științifică a savantului este marcată și de problematica sociolingvistică, materializată în mai multe studii, articole, interviuri, prelegeri, mese rotunde, rapoarte, prezentate la Chișinău, Bălți, Iași, Cluj-Napoca, București, Suceava, Moscova, Voronej, Leipzig etc. Contribuțiile în acest domeniu și le-a manifestat din plin, în special în perioada de renaștere națională, atunci cînd a aderat cu trup și suflet la idealurile renașterii și s-a încadrat activ în promovarea adevărului despre istoria și limba neamului românesc. Depune eforturi susținute în procesul de revenire la grafia latină și de oficializare a limbii române în Basarabia. În calitate de expert în cunoscutul grup de muncă pentru elaborarea Legislației lingvistice din 1989, dumnealui a dat dovadă de probitate științifică și morală de invidiat, făcînd uz de fiecare dată de respectarea argumentului științific, a adevărului istoric și a bunului-simț.

Cele mai multe publicații de sociolingvistică au fost inserate în revistele *Basarabia*, *Limba română* (Chișinău), *Buletinul Societății de Științe Filologice* (București), *Revistă de lingvistică și știință literară*, *Cronica* (Iași), *Dacoromania* (Cluj-Napoca), *Semn* (Bălți), *Tribuna* (Cluj), în tot felul de culegeri tematice, cum sînt *Probleme actuale de lingvistică*, *Limba română este Patria mea*, *Omagiu profesorului și omului de știință Anatol Ciobanu* (toate din Chișinău), *Basarabia. Dilemele identității*, *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, *Limba și literatura română și spațiul etnocultural dacoromânesc și în diasporă*, *Spațiul lingvistic și literar românesc din perspectiva integrării europene*, *Comunicare interculturală și integrare europeană* (toate din Iași), *Limbaje și comunicare* (Suceava), *Limba română și varietățile ei locale* (București), *Grenzgänge, Beiträge zu liner modern Romanistik* (Germania), *Bolletino dell'Atlante Linguistico Italiano* (Torino); în ziarele *Literatura și arta*, *Glasul națiunii*, *Dialog*, *Academica* (București), *Flux*, *Materna*, *Săptămîna*, *Timpul*, *Tinerimea*, *Moldovei*, *Țara* etc.

În toate aceste publicații și discursuri acad. S. Berejan ia în discuție diferite aspecte de sociolingvistică vizînd atît probleme teoretice de ordin general (comp. studiile: *Limba oficială în orice stat este, de regulă, una singură – Limba română* (Chișinău), 1992, nr. 3-4; *Despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă din întreg – Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, Iași, 2002; *Referitor la interacțiunea dintre limbile ce funcționează în cadrul aceluiași stat – Limbaje și comunicare*, Suceava, 2003, vol. VI; *Degradarea vorbirii orale într-un stat, în care funcționează paralel două limbi oficiale – Timpul*, 2005, 9-16 septembrie), cît și probleme sociale și politice privind situația sociolingvistică din Republica Moldova. Avem în vedere, în acest sens, numeroase articole și comunicări ale dlui: *De ce glotonimul moldovenesc nu poate rivaliza cu glotonimul român cu aplicare la limba literară?* – *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1990; nr. 6; *Limba culturii noastre comune este română, nu moldovenească* – *Literatura și arta*, 1990, 10 octombrie; *Aspecte ale studierii limbii*

române în Republica Moldova – Revistă de lingvistică și știință literară, 1994, nr. 5; *Varietatea moldovenească a vorbirii orale românești și limba literară scrisă (corelația românesc – moldovenesc, cu referire la realitățile glotice) – Limba română și variațiile ei locale*, București, 1995; *De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească? – Revistă de lingvistică și știință literară*, 1995, nr. 5; *Limba română este singura limbă literară din această zonă a romanității orientale – Cronica*, Iași, 1995, XXX, nr. 1; *Patru decenii de anevoioasă cale spre adevăr – Revistă de lingvistică și știință literară*, 1998, nr. 6; *Monolingvismul populației rusofone și bilingvismul populației băștinașe în Republica Moldova – Limba română (Chișinău)*, 2000, nr. 6-12; *Există o singură limbă de cultură și ea are o singură denumire – limba română – Timpul*, 2002, 13 septembrie; *Graiul din Republica Moldova și limba literară română – Dacoromania (seria nouă)*, Cluj-Napoca, 2002, t. III-IV; *Regionalismul – factor ce subminează identitatea etnică și națională în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diasporă – Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diasporă*, Iași, 2003; *Cauzele ostilității față de limba română în societatea moldovenească actuală – Limba română (Chișinău)*, 2004, nr. 7-8; *Funcționarea oficială a două limbi în Republica Moldova – obstacol în calea integrării europene a acestei țări (privilegiul de a fi monolingv într-un stat cu două limbi folosite paralel) – Comunicare interculturală și integrare europeană*, Iași, 2006.

Realizate de unul singur, studiile citate examinează concludent și cu tenacitate cauzele stării de lucruri din ambianța noastră social-politică, combat falsa teorie despre existența așa-zisei „limbi moldovenești” diferită de română, confirmă adevărul științific privind limba și istoria neamului nostru, furnizează fapte și argumente intransigente ce țin de identitatea și unitatea românească, interpretează corect realitatea lingvistică din stînga Prutului, arată starea actuală, dramatică a limbii vorbite în Republica Moldova, argumentează necesitatea funcționării nestingerite a limbii oficiale (de stat) în toate sferele publice, sesizează pericolul promovării unor pseudoteorii lingvistice ca cea a bilingvismului „armonios” moldo-rus, motivează științific importanța promovării glotonimului *limba română* cu referire la limba vorbită în Republica Moldova, militează pentru introducerea denumirii adecvate de limbă română în Constituția și legislația lingvistică ale Republicii Moldova etc.

O parte din materiale sînt elaborate și în echipă. Multe probleme spinoase au fost abordate împreună cu alți colegi lingviști sau intelectuali onești din republică. Octogenarul a fost și este întotdeauna solitar cu lumea progresistă în aprecierea situației concrete din societate. Merită a fi menționate cel puțin unele dintre ele, pe care le prezentăm în ordinea cronologică: *Pledoarie pentru „fagurele de miere”* (Discuție la redacția ziarului *Moldova socialistă* privind scrierea cu caractere latine) / A. Ciobanu, S. Berejan, A. Eremia, G. Litavrin – *Moldova socialistă*, 1989, 24 februarie; *Spinoasă, calea revenirii* (Discuție la „Masa rotundă” cu privire la traducerea în viață a legilor despre limbă) / S. Berejan, A. Ciobanu, C. Tănase – *Moldova socialistă*, 1990 21 ianuarie; *Pretenții nejustificate* / S. Berejan, T. Cotelnic, A. Dîrul – *Glasul națiunii*, 1992, 15 mai; *Cum, cînd și de ce a apărut așa-zisa „limbă moldovenească” ca limbă aparte* / S. Berejan, A. Dîrul, I. Ețcu – *Congresul XVIII al Acad. Româno-Americane...* Chișinău, 1993, vol. I; *Nominația personală în limba română* / S. Berejan, I. Ciocanu, C. Tănase – *Moldova suverană*, 1993, 27 noiembrie; *Restabilirea tezaurului toponimic* / S. Berejan, A. Eremia, I. Ciocanu, V. Pavel – *Plai românesc*, Cernăuți; 1993, 7 aprilie; *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbările politice* / S. Berejan, N. Corlăteanu și A. Ciobanu – *Literatura și arta*, 1994, 18 august; *Legea nu-i lege ... pentru cei cu pîinea și cuțitul* / S. Berejan, D. Dragnev, N. Corlăteanu – *Momentul*, 1999, 26 octombrie.

Pe lângă mulțimea de articole bine documentate, publicate în diferite ziare și reviste, pe parcursul unui deceniu și ceva, timp în care S. Berejan a executat funcția de director al Institutului de Limbă și Literatură al A.Ș.M. (1987-1991), de acad. coordonator al Secției

de Științe Socioumane (1991–1995) și cea de director al Institutului de Lingvistică al A.Ș.M. (1994–2000), colectivul Institutului a publicat 100 de *Declarații* foarte importante ce aveau drept scop soluționarea cât mai echitabilă a problemelor de lingvistică. Chiar în primii ani de directorie (în toamna anului 1988) Institutul nominalizat demască falsul glotonim „limba moldovenească” utilizat de ideologii conducerii comuniste pentru denumirea limbii din R.S.S. Moldovenească, expus într-un material de sinteză intitulat *Numai de pe poziții de adevăr științific*, discutat și aprobat practic de toți participanții la dezbateri, care a fost publicat și în varianta rusă a ziarului *Învățămintului public* din 23 noiembrie 1988. Au urmat apoi și alte *Declarații* – toate purtând „amprenta distinctă a personalității incontestabile a acad. Silviu Berejan” [Ețcu, 1997: 7]. Iată doar câteva din ele ale căror mesaje sînt cunoscute din titluri: *Așa-zisa „limbă moldovenească”, recunoscută de așa-zisa Republică Nistreană e tot limba română, chiar și fiind scrisă cu chirilice – Literatura și arta*, 1992, 15 octombrie; *Să punem capăt atitudinilor antiromânești: Scrisoare deschisă Ministrului Afacerilor Interne dlui C. Antoci – Literatura și arta*, 1992, 3 decembrie; *Proiecte de amendamente la legile cu privire la funcționarea limbilor – Materna*, 1993, decembrie; *O singură limbă – o singură denumire – Moldova suverană*, 1994, 30 august; *Să respectăm adevărul științific și istoric – Literatura și arta*, 1994, 17 februarie; *Declarația colectivului Institutului de Lingvistică al A.Ș.M. – Literatura și arta*, 1995, 30 martie etc.

Într-un interviu acordat jurnalistei Tatiana Rotaru la întrebarea dacă-și mai amintește de ședințele Comisiei interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii naționale, comisie formată de autorități sub presiunea maselor, a societății civile, savantul răspunde nu fără un sentiment lipsit de satisfacție: „Cum să nu-mi aduc aminte, dacă chiar eu, în calitate de membru al Comisiei de care vorbiți, am prezentat la prima ei ședință în plen, în prezența secretarului C.C. al R.S.S.M., raportul cu titlul numit de Dvs. A fost pentru prima dată cînd cercetătorii Academiei noastre au făcut niște afirmații publice, apărute ulterior și în presă, despre comunitatea limbii moldovenești cu limba română și despre necesitatea trecerii celei dintîi la alfabetul latin care constituia la această dată singura deosebire vizibilă dintre ele. Materialele acestei Comisii, larg publicate, au stat la baza luptei de mai departe pentru limbă și grafie și a ulterioarelor legi despre limba de stat a republicii, iar în ultimă instanță și a victoriilor ce au urmat” [Lingvistica: 15, 17].

De fapt, hotărîrea Comisiei interdepartamentale în cadrul Ședinței din 28 decembrie 1988 privind problemele limbii materne a devenit cu adevărat istorică. O importanță decisivă în soluționarea adecvată a chestiunilor abordate a avut-o, probabil, rezoluția consfătuirii de lucru cu tema *Teoria variativității și aplicarea ei la situația lingvistică din R.S.S.M.*, organizată la 31 octombrie – 1 noiembrie la Chișinău de Institutul de Limbă și Literatură al A.Ș., rezoluție adoptată cu vot majoritar de către lingviștii de prestigiu din republică, din Moscova, Leningrad (Sankt Petersburg) și Kiev, în care se recomanda decretarea limbii moldovenești drept limbă de stat în R.S.S.M., recunoașterea identității limbii ce se vorbește în R.S.S.M. și în R.S.R., revenirea la grafia latină [Vezi mai amănunțit, Рабочее: 70-76].

De asemenea se cuvine să amintim aici și despre rolul pe care l-a jucat acad. S. Berejan la ședința lărgită a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova (din 09.09.1994) pentru discutarea și aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii *Cu privire la necesitatea abordării științifice a istoriei și folosirii glotonimului „limba moldovenească”*, pregătit de membrii Academiei care activau în domeniul filologiei (Silviu Berejan – acad. coordonator al Secției de Științe Umanistice, Haralambie Corbu – vicepreședinte al Academiei, acad. Nicolae Corlăteanu, membrii corespondenți Anatol Ciobanu și Nicolae Bilețchi). Acest grup de filologi a pregătit materialele pentru a fi luate în discuție de Prezidiul Academiei și pe baza lor s-a adoptat Hotărîrea solicitată de Parlament. Concluzia specialiștilor a fost ca Articolul 13 din Constituție să fie revăzut în

conformitate cu adevărul științific, fiind formulat în felul următor: *Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română* [Berejan et alii]. La încheierea Ședinței toți cei 11 membri ai Prezidiului Academiei au votat unanim declarația adoptată, ulterior, la 28 februarie 1996, Declarația a fost validată de Adunarea Generală a Academiei, pe care o reproducem integral: „Adunarea Generală a A.Ș.M. confirmă opinia științifică argumentată a specialiștilor filologi din republică și de peste hotare (aprobată prin Hotărârea Prezidiului A.Ș.M. din 09.09.1994), potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a R.M. este Limba Română. Prezenta Declarație urmează a fi dată publicității” [Declarația 1996].

De bun augur a fost participarea neobositului lingvist la Conferința științifică *Limba română este numele corect al limbii noastre* (Chișinău, 20–21 iulie 1995), organizată de Institutul de Lingvistică al Academiei, catedrele de specialitate de la instituțiile de învățământ superior din republică, uniunile de creație și redacția revistei *Limba română* ale cărei lucrări s-au desfășurat la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova și sub auspiciile Academiei de Științe a Republicii, cu participarea specialiștilor filologi, istorici, filosofi, juriști, a cadrelor didactice din învățământ, a reprezentanților intelectualității de creație, a oamenilor politici din republică, a unor lingviști din Ucraina și din Federația Rusă în dezbaterea mesajului dlui Mircea Snegur, Președintele Republicii Moldova, prezentat Parlamentului în ziua de 27 aprilie, în care se face propunerea de a modifica articolele 13 și 118 din Constituția Republicii Moldova, fixându-se denumirea corectă a limbii noastre – limba română.

În comunicarea *De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească?* raportorul relatează că denumirea *moldovenesc*, *moldovenească* o poartă graiul vorbit în Moldova de pe ambele maluri ale Prutului și ale Nistrului, vorbirea populară orală (nu scrisă!), vorbire care are trăsăturile sale specifice în comparație cu vorbirea din alte zone ale spațiului dunăreano-carpato-nistrean (cu graiurile muntean, ardelean, maramureșean, crișean și bănațean). Dar ea este doar una din varietățile teritoriale ale întregului areal glotic ce poartă denumirea generică de *limba română*. În virtutea acestui fapt, denumirea unei varietăți nu poate fi dată întregului, cu atât mai mult că pe baza tuturor varietăților teritoriale ce constituie întregul s-a format limba română literară standard, numită de Eugeniu Coșeriu limba exemplară, consacrată prin tradiții îndelungate, fixată într-un corpus solid de monumente scrise, deservind mai bine de două secole cultura comună a tuturor purtătorilor varietăților teritoriale enumerate. Deci vorbirea din Republica Moldova, neîncetînd de a fi istoricește vorbirea moldovenească, constituie o varietate teritorială a limbii române comune.

Răspunzînd la întrebarea din titlul comunicării, oratorul conchide: „Limba exemplară nu poate fi numită *moldovenească*, pentru că *limbă literară «moldovenească»* nu există. Există numai *vorbire dialectală moldovenească*. Ceea ce ani în șir am numit noi în R.S.S.M. impropriu «limbă literară moldovenească» nu era altceva decît limba română exemplară, doar că era scrisă cu alfabet rusesc. E de ajuns să se transpună orice text publicat atunci în alfabetul latin, ca oricine să se convingă că el nu are nici o particularitate specifică pentru vorbirea actuală moldovenească” [Berejan, 1995: 24].

Cu toate că participanții la conferință au demonstrat (a cîta oară!) cu surplus de argumente irefutabile că limba vorbită în Republica Moldova nu este decît unul din graiurile subdialectului moldovenesc al limbii române comune, Parlamentul în ședința din 9 februarie 1996 a respins propunerea dlui Mircea Snegur privind denumirea corectă a limbii noastre cu 58 de voturi contra și 25 de voturi pro. Din păcate, cei de la timona republicii nu au luat în considerare nici pînă în prezent opinia specialiștilor în materie de lingvistică și istorie, lăsînd articolul 13 din Constituție cu falsul glotonim „limba moldovenească”.

În atenția savantului se află mereu problema sociolingvistică majoră privind fenomenul complicat al bilingvismului. Pornind de la opinia cunoscutului lingvist rus Rajmond Piotrowski, că atunci când în același mediu social coexistă două sau, eventual, mai multe limbi oficiale, acestea se polarizează, una devenind dominantă, iar altele (sau alta, ca în cazul Canadei) subordonate¹, fapt ce duce la „dereglarea mecanismelor sinergetice de autoorganizare și autoreglare a vorbirii prin presiunea sistemului limbii dominante asupra sistemului limbii subordonate” [Berejan, 2001: 48-49], după cum constată pe drept cuvânt lingvistul basarabean, avem în cazul de față un *bilingvism social unilateral*, deoarece *bilingvi* nu sînt toți membrii societății, ci numai purtătorii limbilor subordonate (purtătorii limbii dominante sînt, de regulă, *monolingvi*). Un atare bilingvism generează *limbi amestecate*, creolizate, folosite de vorbitorii băștinași, soldîndu-se, cel puțin, cu oprimarea psiholinguistică a reprezentanților unei etnii de către reprezentanții alteia. A fi bilingv în aceste condiții, înseamnă, de fapt, a nu cunoaște în măsura cuvenită niciuna din cele două limbi ce se confruntă în societate.

E tocmai cazul situației lingvistice din Republica Moldova, unde în urma aplicării în practică a așa-numitului bilingvism „armonios” moldo-rus funcționează, ca și în perioada sovietică, două limbi, populația rusă păstrîndu-și privilegiul de a fi monolingvă, iar majoritatea populației băștinașe fiind nevoită să comunice cu rusofonii în limba rusă de cele mai multe ori stîlcită.

Are perfectă dreptate distinsul lingvist când afirmă că, în comparație cu alte limbi, monolingvismul basarabean este specific. În primul rînd, aici populația autohtonă rurală, fiind ruptă mai mult timp de matca lingvistică firească, deși vorbește limba oficială de stat, dar în varianta dialectală, împănată cu rusisme, cu excepția unei pături de intelectuali, redusă ca număr și de tineret studios. Mulți dintre acești monolingvi, școliți în perioada sovietică, cunosc mai mult sau mai puțin rusa, ceea ce le dă posibilitate să comunice cu reprezentanții etniei ruse și cu reprezentanții rusofoni ai altei etnii. În al doilea rînd, o bună parte din populația urbană este cu adevărat monolingvă. Ea posedă doar o singură limbă, limba maternă, adică rusă pe care o vorbește dimpreună cu celelalte etnii conlocuitoare [Berejan, 2003: 78-80]. Acest monolingvism străin pentru republică, consideră autorul, „creează piedici de nesurmontat pentru instaurarea în orașe a monolingvismului statal, preconizat prin definiție într-un stat independent mononațional” [Berejan, 2000: 45]. Totodată, trecerea în republică la monolingvismul statal românesc este torpilată nu numai de monolingvismul rus, ai cărui purtători sînt reprezentanții etniei ruse sau ai altor etnii conlocuitoare rusofone, ci și de un număr impunător de cetățeni proveniți din familii mixte româno-ruse, în care cresc, de regulă, copii rusofoni (mai ales în familiile cu mama rusă sau rusofonă [vezi Dumbravă: 34-41]).

Vorbînd despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă din întreg, zelosul cercetător consideră că problema identității lingvistice și etnice în republică n-a fost definitiv soluționată și nici nu s-a apropiat de soluționare. După părerea dumnealui, motivul principal îl constituie specificul regional al tradițiilor populare, al culturii și, în special, al graiului vorbit pe teritoriul Republicii Moldova, exploatat la maximum de politicienii ce urmăreau „desprinderea definitivă” a acestui meleag de trupul Țării. Acest lucru a fost posibil, deoarece timp de zeci de ani li s-a inoculat băștinașilor prin diferite metode coercitive că ar fi altcineva decît întregul din care istoricește făceau parte organică. Tocmai de aceea ei au încetat treptat să mai simtă și să mai cugete românește. Cu timpul s-au lăsat convinși de diriguitorii rusofili și românofobi că s-au rupt de la matcă și că formează un alt neam, o identitate aparte. Lucru foarte grav, pentru că s-a realizat în felul acesta o subminare a conștiinței etnice și naționale a populației din regiune. Pentru ca

¹ R. Piotrowski le numește pe prima *imperială*, iar pe cealaltă (celelalte) *indigenă (indigene)* sau *aborigenă (aborigene)*. [Piotrowski: 92-96].

problema să fie soluționată, e necesar ca masele largi ale populației din Republica Moldova să conștientizeze că în cazul nostru e vorba de același popor, de același neam și de aceeași limbă ce are în diverse zone de întrebuintare caracteristici locale ce nu depășesc statutul de particularități dialectale, specifice pentru majoritatea limbilor lumii, cu alte cuvinte, să ajungă la această conștiință identitară. Dar „formarea conștiinței naționale pierdute, afirmă Domnia Sa, este o sarcină foarte grea, chiar cu totul utopică «...». Un lucru însă foarte clar: pînă nu ne vom avea formată conștiința națională, nu ne vom putea regăsi identitatea” [Berejan, 2002: 60].

Iar cu altă ocazie ne îndeamnă „ca pînă nu se va forma conștiința națională, pînă se va stabili simțul întregului etnic și pînă vor apărea condițiile necesare pentru monolingvismul statal firesc, să nu acceptăm cel puțin neadevărurile evidente”. [Berejan, 2001b: 266].

Omagiatul nostru examinează dureroasa problemă legată de funcționarea oficială a două limbi în Republica Moldova, considerată drept obstacol în calea integrării europene a țării. Făcînd comparație cu situația lingvistică din alte state (Canada, Elveția, Irlanda, fosta Jugoslavie și fosta Uniune Sovietică), cercetătorul relevă că pretenția de a oficializa în Republica Moldova ca a doua limbă de stat rusa ar duce la intensificarea influenței limbii ruse asupra celei române (nu numai asupra vorbirii orale, ci și a limbii materne scrise), la consolidarea complexelor de inferioritate a populației băștinașe cu consecințe nocive pentru aceasta, la aprofundarea procesului de oprinare morală a reprezentanților etniei autohtone de către reprezentanții etniei ruse.

În cazul de față comunitatea bilingvă din republică este supusă tuturor condițiilor în care s-au aflat și se află vorbitorii limbilor aborigene într-un stat cu limbă imperială, oficializată prin lege. Rusofonii monolingvi, precum și reprezentanții celorlalte etnii minoritare ce au recunoscut ca limbă oficială limba rusă pretind ca în toate sferele sociale ale vieții să fie utilizată limba rusă, deși vorbitorii ei nu reprezintă decît o minoritate națională în statul suveran și independent Moldova. Ei își revendică un statut aparte, privilegiat, nesimțindu-se deloc obligați să comunice cu localnicii în limba acestora. Prin urmare, populația băștinașă majoritară (ce constituie 82%), cu toate că locuiește într-un stat suveran și independent și are o limbă declarată oficial drept limbă de stat, este nevoită să folosească în propria țară limba rusă, limba unei minorități naționale (ce constituie doar 5%). Și ca să nu provoace tensiuni nedorite în procesul de comunicare concetățenii „ce își duc traiul cot la cot cu noi” tolerează această stare de lucruri și fac jocul monolingvilor minoritari, utilizînd limba lor maternă ce nu are statut oficial nici măcar de a doua limbă de stat.

Concluzia unică a savantului este „că limba rusă, deși nu este legiferată oficial ca mijloc de comunicare interetnică în Republica Moldova, îndeplinește, practic, cu succes funcția dată și nu numai la nivel privat, ci și la cel statal (nu fără susținerea tacită a forurilor de conducere). O astfel de stare de lucruri poate să devină în viitor un eminent pericol în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova ca țară ce nu are nivelul de pregătire necesar pentru țările ce tind să facă parte din uniunea internațională corespunzătoare” [Berejan, 2006: 43].

Distinsul profesor este mereu îngrijorat de situația dezastruoasă în care se află limba română în spațiul la Est de Prut, unde, spre regret, unii băștinași nativi români nici pînă astăzi nu tind să vorbească o limbă literară curată (nici chiar intelectualii, în afară de o pătură destul de subțire a acestora, majoritatea dă preferință vorbirii dialectale îmbîcșită cu rusisme).

DL academician meditează îndelung asupra cauzelor stării de lucruri din ambianta noastră social-politică, examinează motivele principale ale ostilității față de limba română în societatea moldovenească actuală. Din punctul lui de vedere, acestea ar fi: neglijarea limbii oficiale, marginalizarea ei în instituțiile publice, în stradă, în transport, în comerț etc.;

ostilitatea față de ea de autorități, de organele puterii; atitudinea, departe de a fi binevoitoare, a conducerii republicii (în frunte cu șeful statului), ce nu respectă limba țării și a denumirii ei corecte, în ședințele oficiale, la întâlnirile cu populația și cu oaspeții din alte țări vorbesc în rusește și chiar semnează acte oficiale în grafia altui stat. După părerea sa, cauza cea mai decisivă este starea economică a republicii, unde majoritatea pîrghiilor gospodărești, a resurselor materiale și financiare se află în mîinile sectorului privat, ai căror conducători sînt în mare parte alolingvi, vorbitori de limbă rusă. Acestea determină în sferele pe care le dirijează mijlocul de comunicare cu populația și politica lingvistică în societate. Firește, situația lingvistică în zonă ar putea fi redresată, dacă ar fi interesat și statul. Ar fi cazul să se dea dovadă de mai mult discernămint la înregistrarea întreprinderilor curat rusești ce apar continuu.

Profesorul este mereu îngrijorat de situația dezastruoasă în care se află limba oficială a statului. Din motive bine cunoscute, în perioadele anterioare la noi în republică generații întregi au degradat îngrozitor sub aspectul cunoașterii limbii literare. Spre regret, mulți băștinași nativi de română nici pînă astăzi nu tind să vorbească curat și frumos limba literară. Ei se exprimă într-un limbaj sărac, searbăd, plin de greșeli gramaticale. Mai rău e că și tineretul trecut prin școli și chemat să promoveze cultura în mase este contaminat la acest capitol de virusul indiferenței și leneviei intelectuale. În consecință, există subdezvoltarea culturală a populației. Dacă dorim cu adevărat să mergem în pas cu lumea civilizată, să ne integrăm în Europa, este absolut necesară cunoașterea limbii literare materne. Aceasta depinde numai și numai de atitudinea noastră conștientă față de propria vorbire, de atenția față de modul de vorbire a altora, de lecturile permanente în limba maternă, de utilizarea ei de zi cu zi în toate sferele vieții sociale.

În încheiere, nu putem să nu fim de acord cu afirmația savantului, exprimată încă în 1992 într-un interviu acordat redactorului-șef al revistei „Limba română” Al. Bantoș: „Aș vrea să subliniez că singura noastră salvare sub raportul cunoașterii limbii este întreținerea de contacte permanente cu partea dreaptă a Prutului, cu Țara adică, în toate domeniile și sub toate formele, căci dacă nu se poate pune deocamdată problema unității politice cu Țara, cel puțin unitatea culturală, spirituală să tindem a o înfăptui într-un termen cît mai scurt. Fără aceasta vom continua încă mult timp să nu știm cine sîntem, nici ce limbă vorbim” [Limba: 127].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Berejan, 1995	Silviu Berejan, <i>De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească?</i> , în „Limba română”, 1995, nr. 4 (22).
Berejan, 2000	Silviu Berejan, <i>Monolingvismul populației rusofone în Republica Moldova și bilingvismul populației băștinașe</i> , în „Limba română” (Chișinău), 2000, nr. 6-12.
Berejan, 2001a	Silviu Berejan, <i>Monolingvismul statal ca problemă basarabeană</i> , în „Omagiu profesorului universitar Vitalie Marin la 70 de ani”, Chișinău, 2001.
Berejan, 2001b	Silviu Berejan, <i>Folosirea glotonimului limba română în Republica Moldova. Aspecte identitare</i> , în „Basarabia. Dilemele identității”, Iași, 2001.
Berejan, 2002	Silviu Berejan, <i>Despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă de întreg</i> , în „Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării”, Iași, 2002.

- Berejan, 2003 Silviu Berejan, *Referitor la interacțiunea dintre limbile ce funcționează în cadrul aceluiași stat*, în „Limbaje și comunicare”, vol. 6, partea I, Suceava, 2003.
- Berejan, 2006 Silviu Berejan, *Funcționarea oficială a două limbi în Republica Moldova – obstacol în calea integrării europene a acestei țări (privilegiul de a fi monolingv într-un stat cu două limbi folosite paralel)*, în „Comunicare interculturală și integrare europeană”, Iași, Editura Alfa, 2006.
- Berejan et alii Silviu Berejan, Nicolae Corlăteanu, Anatol Ciobanu, *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbarea politicii*, în „Literatura și arta”, 1994, 18 august; „Moldova suverană”, 1994, 23 august.
- Declarația, 1996 *Declarația Adunării Generale Anuale a Academiei de Științe a Moldovei*, în „Limba română”, 1996, nr. 2(26).
- Dumbravă Vasile Dumbravă, *Exprimarea identității prin limbă în familiile mixte din Republica Moldova*, în „Limba și literatura română în spațiul etnocultural daco-românesc și în diaspora”, Iași, Editura Trinitas, 2003.
- Ețcu Ion Ețcu, *Un înfatigabil căutător de adevăr și cultivator de frumos*, în „Literatura și arta”, 1997, 31 iulie.
- Limba *Limba oficială în orice stat este, de regulă, una singură...* / Dialog: Alexandru Bantoș – Silviu Berejan, în „Limba română”, 1992, nr. 2-3.
- Lingvistica *Lingvistica nu m-a făcut fericit...* / Dialog: Tatiana Rotaru – Silviu Berejan, în „Săptămîna”, 1997, 1 august.
- Piotrowski Rajmond Piotrowski, *Sinergetica și ocrotirea limbii române în Republica Moldova*, în „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1997, nr. 3.
- Rabocee *Рабочее совещание «Теория вариативности и её применение к языковой ситуации в Советской Молдавии»*, în „Лимба ши Литература Молдовеняскэ”, 1989, nr. 1.

TEODOR COTELNIC
Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă” din Chișinău